เทศตนได้ ในพระสุบินว่า, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตรัสเห็นประหลาด. สเด็จตามไปจะชิงเอาพระยาคชสารก็มิได้, ด้วยป่านั้นเปนทางทุรัสกันดารนัก. เท่านั้นก็บันทมตื่น, พอตีสิบเอ็ดทุ่ม. จึ่งตรัสให้พระโหราซ้ายขวาพยากรณ์, โหราธิบดีถวายพยากรณ์ทำนายว่า. สเด็จพระราชดำเนินมาครั้งนี้เพื่อจะไปทำยุทธนาการด้วยพระเจ้าหงสาวดี. เอาช้านพระเจ้าหงสาวดีเปนที่ตั้งดั่งพระยาคชสาร. ซึ่งว่าสิงคาลาตัวน้อยมาขบคาบเอาพระยาคชสารไปได้นั้น, ดีร้ายจะมีปรปักษ์เมืองใดเมืองหนึ่ง, แต่ที่ว่าเปนเมืองน้อยมาปลอมปล้นลดต่ำพระองค์พระเจ้าหงสาวดีลงเสียจากเสวตฉัตรแล้วพาไปเมืองตน. ทัพหลวงสเด็จจะได้ติดตามไป, แต่ที่ว่าเห็นจะมิได้พระเจ้าหงสาวดีคืนมา. จะขัดสนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง, เปนเทพสังหรบอกเหตุ, ใช่จะร้ายสิ่งหนึ่งสิ่งใดหามิได้.

สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวตรัสได้ทรงฟังดังนั้น, จึ่งทรงพระกรุณาตรัสว่า, ซึ่งทำนายครั้งนี้โดยลักษณะสุบิน. แต่เราเห็นว่า, พระเจ้าหงสาวดีเปนใหญ่ในรามัญประเทศ, แต่ครั้งพระบรมราชบิดามา, เปนปึกแผ่นมั่นคงดุจเขาพระสิเมรุราช, ซึ่งผู้ใดจะอาจเอื้อมทำอันตรายนั้นเห็นยังมิได้ก่อน จำเราจะยกไปแก้แค้นเมืองเมาะตมะ, แลหัวเมืองรามัญทั้งปวงซึ่งเปนประทุษร้ายหมิ่นเราให้สาใจ, จึ่งค่อยคิดราชการต่อไป.

ครั้นแล้วรุ่งขึ้นสามนาฬิกาหกบาท, ได้มหาเพชรฤกษ์, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ทรงเครื่องสำหรับพิไชยสงครามเสร็จ. สมเด็จพระนเรศวรบพิตรเปนเจ้า, สเด็จทรงช้างเจ้าพระยาปราบไตรจักรเปนพระคชาธาร. สมเด็จเอกาทศรถอิศวรบรมนาถ, สเด็จทรงช้างเจ้าพระยาปราบมหิมาเปนพระคชาธาร. ประดับด้วยพิริยทวยหาญแห่เปน

ขนัดแน่น, แสนสารสินธพพยุหะสมุหดูพันลึก ดาดาษด้วยทงทิวแถวทวนทองหน้าพระคชาธาร, อลังการด้วยเครื่องอภิรุมชุมสายพรายพรรณ, กลิ้งกลดจ่ามรมาสบังบรมทิพากรร้อนส่อง. อุโฆษด้วยเสียงโกลาหลก้องกลองชนะ, นำสเด็จโดยมารควิถีแถวเถื่อนทางทุเรศประทับร้อนแรมเจ็ดเวน, บันลุด่านพระเจดีย์สามองค์, สเด็จไปประทับแรมตั้งค่ายหลวงตำหนักแม่กษัตร. ฝ่ายชาวด่านรามันซึ่งมาประจำคอยข่าวหยู่นั้น เห็นกองทัพยกมาก็ลอบดูในป่าประจักษ์แจ้งว่าเปนกองทัพ. ก็รีบกลับเอาเนื้อความไปแจ้งแก่เจ้าเมืองเมาะตมะ จึ่งบอกข้อราชการไปเมืองหงสาวดี, แลเมืองตองอู.

ขณะเมื่อหนังสือบอกเมืองเมาะตมะไปถึงนั้น, พระเจ้าหงสาวดีซึ่งพระประชวรหยู่. จึ่งสั่งแก่เสนาบดีว่า, ราชการครั้งนี้เราป่วยทุพลภาพหยู่แล้ว, ให้คิดกันรักษาพระนครให้ดี. แล้วให้บอกไปถึงพระยาตองอูหลานเรา, ให้เร่งยกพลมาช่วยการสงคราม. เสนาบดีบอกข้อราชการไปยังเมืองตองอู, แลหัวเมืองทั้งปวงให้ยกมาช่วยป้องกันเมืองเมาะตมะแลเมืองหงสาวดี, จะเกณฑ์ไพร่พลรักษาหน้าที่เชิงเทินตามท่าเนียม.

ฝ่ายพระเจ้าตองอูรู้แล้ว, จึ่งให้ไปอาราธนาพระมหาเถรเสี้ยมเพรียมเข้ามา, แล้วบอกประพฤติเหตุให้พระมหาเถรฟังทุกประการ. แล้วว่าพระผู้เปนเจ้าช่วยคิดให้โยมด้วย, พระมหาเถรได้ฟังแล้วก็หัวร่อแล้วว่า, มหาบพิตรกลัวนเรศวรนักหรือ. พระยาตองอูจึ่งว่า, พระผู้เปนเจ้าช่วยบำรุงหยู่แล้ว โยมหากลัวไม่ พระมหาเถรยิ้มแล้วจึ่งว่า, มหาบพิตรหย่าวิตกเลย, ซึ่งทัพนเรศวรพี่น้องยกมาคราน, อุปมาเหมือนเทพดาอันจรในจักรราศี, อดหนุนชาตามหาบพิตร.

โชคดกทวารลักสนะจันทจะขึนนระหยู่แล้ว, หย่าช้าเลยจงเร่งยกพลลงไปเมืองหงสาวดี. แล้วแต่งม้าใช้ถือหนังสือไปถึงเจ้าเมืองเมาะตมะว่า, ให้กวาดครัวเร่งการไพร่พลหัวเมือง, ซึ่งขึนแก่เมืองเมาะตมะเข้าไว้ในเมืองให้มั่นคง, แล้วให้ตั้งคูให้มั่นคง จงช่วยกันเปนใจรบ, หย่าให้กองทัพกรุงสรีอยุธยาข้ามมาได้. ถ้าศึกหนักแน่นประการใด, ให้บอกมาเราจะยกลงไปช่วย. แต่บัดนี้เราจะเข้าไปเฝ้าพระเจ้าหงสาวดีคิดราชการ. มหาบพิตรคิดมีหนังสือเอาใจเมืองเมาะตมะดั่งนี้แล้ว, จงแต่งม้าเร็วยสิบม้า สามสิบม้าให้ประจำฟังข่าวหยู่นั้น. แล้วให้ผลัดเปลี่ยนกันเอาข่าวมาแจ้งจงเนือง ๆ ถ้าสึกไทยกับรามัญยังไม่ติดกันเข้า หย่าเพ่อทำจะเสียการ ถ้าศึกติดติดกันเข้าเมื่อใดแล้ว, ก็ให้ทำการให้เถิด. แต่เมื่อจะเข้าเมืองหงสาวดีมาเมืองตองอูนั้น, ให้จุดเผาบ้านเรือนสเบียงอาหารให้สิ้น, กำลังข้าสึกก็จะถอยลง. ถ้าเห็นยังติดตามมา, ให้เอาของพระเจ้าหงสาวดีสิ่งหนึ่งสองสิ่ง, แต่งคนถือหนังสือไปถวายหน่วงทัพไว้, แต่งการกันเมืองให้มั่นคง. ถึงมาตรว่าจะเสียไปนัดหนึ่งเท่านั้น, ก็หย่าเสียดายเลย. อุปมาเหมือนดอกไม้หล่นไปดอกหนึ่งสองดอกเท่านั้น. ถ้าต้นรากยังบริบูรนหยู่แล้ว, ก็คงจะผลิดอกออกผลสืบไป. พระมหาเถรสั่งความแก่พระยาตองอูทุกประการแล้ว, ก็ลาไปอาราม.

พระยาตองอูก็เกนทัพหมื่นหนึ่ง, สรรพไปด้วยเครื่องสาตราวุธ, พลเมืองนอกนั้นให้กวาดต้อนเข้าในเมืองสิ้น, แล้วเกนท์ให้รักสาหน้าที่เชิงเทิน. ครั้นได้พิชัยเรือกสดแล้ว, พระยาตองอูยกพลหมื่นหนึ่งลงมายังเมืองหงสาวดี, ตั้งกองทัพหยู่นอกเมือง พระยาตองอู

เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าหงสาวดีในพระราชวัง, พระเจ้าหงสาวดีตรัสปราสัยแก่พระยาตองอูว่า, ทัพนเรสวรยกมาครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก. หลานเราจงช่วยคิดราชการป้องกัน, หย่าให้เมืองมอนไปเปนชเลยกรุงพระนครสีอยุธยาได้. พระยาตองอูกราบทูลว่า, พระองค์หย่าซงพระวิตกเลย. ข้าพเจ้าขอทำราชการสนองพระคุณท่านกว่าจะสิ้นชีวิต, ทูลแล้วพระยาตองอูก็ลาพระเจ้าหงสาวดีออกมายังกองทัพ. แต่พระยาตองอูเวียนเข้าไปเฝ้าเยือนพระเจ้าหงสาวดีเนือง ๆ. ชาวหงสาวดีซึ่งรักสาหน้าที่เชิงเทินประตูเข้าออกนั้นก็ไม่รังเกียดชาวตองอู, ไว้ใจให้เข้าออกทั้งกลางวันกลางคืน.

ฝ่ายพระยาลาวเจ้าเมืองเมาะตมะ, ครั้นแจ้งในหนังสือพระยาตองอูดังนั้น, ก็สำคันว่าจิง, มิได้รู้ในอุบาย. ก็แต่งผู้ถือหนังสือไปขับต้อนเจ้าเมืองกรมการแลราสดรบันดาเมืองขึ้นแก่เมืองเมาะตมะ, ให้ยกกันเข้าไปในเมืองเมาะตมะให้สิ้น. เจ้าเมืองกรมการแลราสดรเมืองขึ้นแก่เมืองเมาะตมะสามสิบสองหัวเมือง, ที่คิดเห็นว่า, เจ้าเมืองเมาะตมะจะสู้กองทัพกรุงได้ก็ยกกันเข้ามา, ที่เห็นว่าจะสู้กองทัพกรุงมิได้ก็ไม่เข้ามา, ยกครอบครัวอพยพเข้าป่าหนีไปเปนอันมาก. ฝ่ายเจ้าเมืองเมาะตมะก็จัดตรวดตราริพลทหารน้อยใหญ่ประจำรักสาหน้าที่, ป้องกันเมืองเปนสามาถ.

ฝ่ายสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, สเด็จประทับแรมพักช้างม้าริพลนะพระตำหนักตำบนแม่กลัตรสามเวน. ครั้นนะวันสุกร์เดือนสามแรมสองค่ำ, เพลาสิบทุ่มบังเกิดชยันมิตรบันดาน, ให้เสนางคนิกรโยธาทวยหานในกองทัพรื่นเริง, เปล่งออกซึ่งสัพทสำเนียง

กึกก้องโกลาหล. ครั้นเพลาสิบเอ็ดทุ่มพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ซงสรรพนิลวัตถาลงกาภรณ์วิจิตรวิภูสิตสำหรับขัติยราชรนยุธแล้ว, สเด็จราชดำเนินขึ้นบนเกยคอยเริกส์ทอดพระเนตรเห็นช้างพระที่นั่งทั้งสอง, ซึ่งประทับหยู่นั้น, ยกงวงขึ้นปรามาสลูบงาเบื้องขวา. แล้วร้องโกญจนาทสนั่นในพนัสเนินแนวสิงขรเขต, เปนชัยนิมิตรสองประการ, ทั้งสัพท์สำเนียงเสนางคนิกรโยธาหาร. ก็ซึ่งพระโสมนัสปรีดา, พระโหราธิบดี, ก็ลั่นค้องชัย. พราหมนปโรหิตาจารย์เป่าสังขถวายชัยมงคล. เสียงสัพท์เภรีค้องกลองโกลาหลประโคมกึกก้องนฤนาท. สมเด็จพระบรมเชตถาธิราชเจ้าสเด็จซึ่งพลายพนมจักร, สูงห้าสอกสามนิ้ว, ผูกพระที่นั่งสุวรรนปริสดางค์, สมเด็จพระราชอนุชาซึ่งพลายแก้วอุดร, สูงห้าสอก, ผูกพระที่นั่งหลังคาทอง, ดำหรัดให้เคลื่อนพยุหะโยธาทวยหาน โดยขบวนซ้ายขวาหน้าหลัง, สลับสลอนไปด้วยแถวทวนทงดูพันลึก, อธึกมโหลาราดิเรกโกลาหลด้วยเสียงพลกุญชรชาติอาชาไนย, เดินโดยสถลมารควิถี. ประทับร้อนแรมหกเวน, ก็สเด็จถึงเมาะลำเลิง, เจ้าพนักงานประโคมค้องกลองแตรสังข์กึกก้องโกลาหล, ก็สเด็จเปลื้องเครื่องสิริราชรนยุธบนราชสัณถาคารในค่าย, ที่เจ้าพระยาจักรีแลเจ้าพนักงานตั้งไว้สำหรับสเด็จนั้น. เจ้าพระยาจักรีแลมุขมหาอำมาจกวีราชโหราจารย์. แลนายทัพนายกองทั้งปวงเฝ้าพระบาทยุคลดาสดาดั่งดาวดารากรล้อมรอบพระรัชนิกรเทวราช. เจ้าพระยาจักรีกราบทูนข้อราชการเส็ดสิ้นทุกประการ. ก็สเด็จพักพลหยู่สามเวนพอหายเมื่อยล้า. แล้วดำหรัดให้โหรหาเริกส์ได้มหาเพชรเริกส์. นะวันพฤหัสเดือนสามแรม

สิบสองค่ำ, เพลารุ่งแล้วห้าบาท, จึงมีพระราชบริหารสั่งให้เจ้าพระยาจักรีเปนแม่ทัพ, ให้พระกาญจนบุรีเปนยกบัตร, แลท้าวพระยาหัวเมืองพลทหานอาสาสองหมื่นบันจุเรือรบเรือไล่เตรียมไว้, ถึงเริกส์แล้ว, จะให้ข้ามไปตีเอาเมืองเมาะตมะ.

ครั้นนะวันพรหัสเดือนสามแรมสิบสองค่ำ, เพลาย่ำรุ่งสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, สเด็ดซึ่งสรรพสิริราชอลงการยุธสำหรับราชรนรงค์เสด็ด, สเด็ดชะช้างพระที่นั่งไปยืนหยู่ริมฝั่งน้ำเมาะตะเลิง ครั้นเพลาห้าบาทได้มหาเพชรเริกส์, พระโหราธิบดีสรีทชาจารย์, ลั่นฆ้องชัยเปนสำคัน. เจ้าพระยาจักรีนายทัพนายกอง, ก็ยกพลเรือรบเรือไล่, ข้ามไปรบเอาเมืองเมาะตมะ พระยาลาวก็แต่งเรือรบเรือไล่ออกมารบ, ก็พ่ายแพ้แก่พลทหานข้าหลวง ๆ ก็ไล่ซ้ำรุกขึ้นป่ายปีนเอาเมืองเมาะตมะนั้นได้. พระยาลาวแลท้าวพระยามอนกบดทั้งปวงก็พ่ายหนี. แลพลทหานข้าหลวงไล่ฟันแทงมอนกบดทั้งชายหยิงตายเปนอันมาก. อนึ่งมอนซึ่งหนีจากเมืองเมาะตมะไปซอกซ่อนหยู่ทุกตำบน. แลทหานข้าหลวงไปไล่ค่าฟันแทงตายมาก. ส่วนตัวพระยาลาวใช้ขึ้นช้างหนีประมานห้าสิบเส้น, แลหมื่นสุดจินดาตามได้ตัวพระยาลาวเอามาถวาย. แลได้ช้างม้าเครื่องสรรพาวุธในเมืองเมาะตมะนั้นก็มาก. พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ให้ลงพระราชอาญาแก่พระยาลาว, แลไว้แต่ชีวิตเพราะว่าจะเอามาพิจารนาในกรุงพระนคร พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็มีพระราชโองการตรัดให้ข้ามช้างม้าทั้งปวงเส็ด ถึงนะวันสุกรเดือนสามแรมสิบสามค่ำ, พระบาทสมเด็ดบรมบพิตร

พระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, กิสเด็ดด้วยพระชลวิมานข้ามแม่น้ำเมาะลำเลิ่ง, ไปตั้งทัพหลวงในเมาะตมะ. ในขณะนั้นสมเด็ดพระพุทธเจ้าเจ้าหลวงตรัดซงพระโกรธแก่เจ้าพระยาจักร์,และตรัดให้จำคงไว้ในเมืองเมาะลำเลิ่ง แลไว้พระยาธนบุรินอกราชการ, แลขุนหมื่นทั้งปวงให้หยู่รั้งเมืองเมาะลำเลิ่งด้วยเจ้าพระยาจักร์. แลมีพระราชกำหนดให้สองสุมเอามอนอันซ่านเซ็น, ให้เข้าหยู่ในเมืองเมาะลำเลิ่ง. ตรัดให้เจ้าพระยาสวรรคโลก, แลพระยาพิชัย, พระยากาญจนบุรี, แลขุนหมื่นทั้งหลายหยู่รั้งเมืองเมาะตมะ. แลส้องสุมมอนอันซ่านเซ็นทั้งปวงเข้าหยู่เมืองเมาะตมะ. ถึงวันเสาร์เดือนสามแรมสิบสี่ค่ำ, กิยกทัพหลวงสเด็ดจากเมืองเมาะตมะ, กิสเด็ดโดยสถลมารคถึงฝั่งน้ำสโตง.

ฝ่ายพระยาตองอูหยู่ในเมืองหงสาวดี, ครั้นได้ยินข่าวว่าทัพหลวงสเด็ดไป, พระยาตองอูแต่งให้มาประจำข่าวถึงเมืองเมาะตมะ, ครั้นรู้ข่าวว่า, เสียเมืองเมาะตมะแล้ว, พระยาตองอูกิเข้าเมืองหงสาวดี. แลให้เผาค่ายเย่าเรือนทั้งปวงเสียแล้ว, กิพาพระเจ้าหงสาวดีรุดหนีไปยังเมืองตองอู. ฝ่ายทัพหลวงไซ้, ครั้นถึงฝั่งสโตง สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ตรัดใช้พระมหาเทพเปนนายกองทัพม้าสองร้อย, ให้ยกไปก่อนทัพหลวง. แล้วกิตรัดใช้พระยาเพชรบุรีให้ยกช้างม้าแลพลสามพันหนุนทัพ พระมหาเทพจึ่งยกทัพหลวงข้ามสโตง. แลสเด็ดถึงเมืองหงสาวดีในวันเสาร์เดือนสามแรมสิบสี่ค่ำ, ตั้งทัพหลวงในตำบนสวนหลวง. จึ่งพระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, สเด็ดเข้าไปนมัสการพระพุทธเจ้าพระเมาะตาวในเมืองหงสาวดี. ในขณะนั้นพระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสอง

พระองค์, ก็มีพระราชโองการตรัสแก่ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลายว่า, พระยาตองอูแต่งทูตานุทูตถือราชสาส์นไปถึงพระนคร ขอเปนพระราชไมตรีด้วยเรา, แลให้สัญญาอานัติว่าจะยกทัพหลวงมา, แลจะช่วยกันรบเอาเมืองหงสาวดี, แล้วพระยาตองอูก็มิได้หยุ่ท่าทัพหลวง, แลยกมาปล้นเอาเมืองหงสาวดีเอง. อนึ่งครั้นรู้ว่า, เรายกมายังเมืองหงสาวดี, พระยาตองอูก็มิได้แต่งทูตานุทูตมาสำหรับการพระราชไมตรี. แลพระยาตองอูหนีไปเมืองตองอูนั้น, เห็นว่าพระยาตองอูมิได้ครองโดยสัจจานุสัจ, ซึ่งเปนพระราชไมตรีด้วยเรานั้น, ควรเราจะยกทัพหลวงไปหาพระยาตองอูให้ถึงเมืองตองอู, ให้รู้การซึ่งพระยาตองอูจะเปนซึ่งไมตรีด้วยเราหรือ ๆ พระยาตองอูมิเปนไมตรีด้วยเรา. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ตรัสให้พระจันทบุร, แลขุนเพชรภักดี, แลขุนหมื่นทั้งหลายหยู่รั้งเมืองหงสาวดี แล้วยกทัพหลวงสเด็ดไปจากเมืองหงสาวดี, ยกไปโดยทางเมืองตองอู. ส่วนพระยาตะเคิ่งซึ่งใช้ทูตานุทูตถือพระราชสาสนมาถวายบังคมขอเปนพระราชไมตรี, แลว่าพระยาตะเคิ่งจะยกช้างม้ารี้พลมาช่วยงานพระราชสงคราม, แลเมื่อทัพหลวงสเด็ดเมืองหงสาวดีครั้งนั้น, พระยาตะเคิ่งมิได้ยกทัพมาเองดุจมีพระราชสาส์นมานั้น พระยาตะเคิ่งก็ใช้แต่ท้าวพระยาให้ยกทัพเรือพลห้าพันมาถึงตำบนตาว แลสั่งท้าวพระยาผู้มานั้น, ให้ยกพลขึ้นเข้าทัพหลวงโดยสเด็ดงานพระราชสงคราม. จึ่งพระยาผู้เปนนายกองนั้น, ก็ให้มาถึงพระยาพระรามให้กราบทูนพระกรุนาว่า, จะขอมาถวายบังคม, แลจะยกพลห้าพันนั้น, พาเข้าทัพหลวงโดยสเด็ดตามกำหนดพระยาตะเคิ่งสั่งมานั้น. พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้า

หยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็มีพระราชโองการตรัสแก่ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีทั้งหลายว่า, พระยาละแคงให้สัจปติญาณว่า, จะยกมาเองช่วยการพระราชสงคราม, แลซึ่งพระยาละแคงมิได้ยกทัพมาเอง, แลให้แต่ท้าวพระยาให้ถือพลมาเข้าทัพเราครั้น, แลเราจะเอาชาวละแคงไปโดยสเด็ดนั้นดูมิควร, จึ่งมีพระราชโองการตรัสสั่งแก่พระยาพระราม, ให้ห้ามชาวละแคงมิให้โดยสเด็ด, แลให้แต่งพระราชทานรางวัลไปแก่ชาวละแคงผู้มานั้นโดยบันดาศักดิ์ แล้วก็ให้คืนไปยังทัพเรือ.

ส่วนพระยาตองอูครั้นไปถึงเมืองตองอูแต่งพม่าผู้ดีชื่อมางรัดอองแลคนประมานสองร้อย, ให้ถือหนังสือมาถวาย, แลพระธำมรงค์เพชรสามยอดสำหรับพระเจ้าหงสาวดีซง, ให้มางรัดอองถือมาโดยคลองพระราชไมตรี. จึ่งพระมหาเทพยกทัพม้าไปเปนทัพหน้า ยังทางประมานสามคืนจะถึงเมืองตองอู, ก็พบชาวตองอู, ซึ่งพระยาตองอูใช้ให้มานั้น. พระมหาเทพก็ได้พิจารนาว่าทูตานุทูต. พระมหาเทพก็ใช้ชาวม้าให้ไล่จับเอาชาวตองอูมานั้น. ได้ตัวมางรัดอองผู้ถือหนังสือพระยาตองอูนั้น, จำจังส่งลงมาถวายถึงทัพหลวง. พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ซงพระราชบันชาแก่พระมหาเทพว่า, ซึ่งพระยาตองอูใช้มาเปนราชทูต, แลพระมหาเทพให้จับเอามาเปนชเลยนั้นมิชอบ. ก็ตรัสให้ลงพระราชอาญาแก่พระมหาเทพแล้ว, ก็ให้ปล่อยมางรัดอองนั้นคืนเข้าไปยังเมืองตองอู ให้ว่าแก่พระยาตองอูว่า, พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ยกทัพหลวงสเด็ดมาครั้งนี้, ใช่จะเอาเมืองหงสาวดี. แลซึ่งพระยาตองอูให้ราชทูตเอาสาส์นไปว่า, เชิญพระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสอง

พระองค์, สเด็ดมาเอาเมืองหงสาวดี, แลพระยาตองอูจะยกพลมาช่วยแล้วไซ้, พระยาตองอูมิได้หยู่ท่าทัพหลวง, แลชิงปล้นเอาเมืองหงสาวดีนั้น, ได้ช้างม้าดีเท่าไดไซ้, ให้แต่งไปถวายโดยคลองพระราชไมตรีแลซงพระกรุนา จะยกทัพหลวงสเด็ดคืนไปยังพระนคร.

ครั้นมางรัดอองเข้าไปถึงเมืองตองอู, พระยาตองอูก็ไช้มางรัดอองให้ออกมาเล่า, แลให้กราบทูนพระกรุนาว่า, ขอให้ทัพหลวงตั้งหยู่แต่ในที่สเด็ดถึงนั้น. ขอหย่าเพ่อยกเข้าไป, แลพระยาตองอูจะแต่งราชสาส์นแลเครื่องราชบรรนาการช้างม้า, ซึ่งได้มาในเมืองหงสาวดีนั้น, ส่งออกมาถวาย. จึ่งพระยาพระรามกราบทูนพระกรุนาว่า, ซึ่งพระยาตองอูให้มากราบทูนพระกรุนา, เช่นทัพหลวงงดหยู่นั้น, เหตุว่าพระยาตองอูจะแต่งการป้องกันเมืองยังไปมิสัพ. จึ่งอุบายให้ออกมาห้าม, ประสงค์จะแต่งการซึ่งจะรบพุ่งนั้นให้สัพ. ขออันเชินสเด็ดทัพหลวงสเด็ดเข้าไปหย่าให้ทันให้พระยาตองอูตกแต่งบ้านเมืองให้มั่น. พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็มีพระราชโองการตรัดให้ส่งมางรัดอองนั้นคืนเข้าไปยังเมืองตองอู ให้ว่าแก่พระยาตองอูว่า, ถ้าพระยาตองอูมิได้เสียสัจจะเปนพระราชไมตรีไซ้, ให้แต่งท้าวพระยาผู้ไหย่ออกมา.

ครั้นให้ส่งมางรัดอองเข้าไปแล้ว, พระยาตองอูจะได้แต่งท้าวพระยาผู้ได ๆ ออกมาหามิได้, ก็ยกทัพหลวงสเด็ดเข้าไปถึงเมืองตองอูในวันจันทเดือนสิบแปดค่ำปีกุนนั้น. ฝ่ายพระยาตองอูแต่งการกันเมือง, ก็มิได้แต่งให้ออกมาเจรจาความเมืองโดยคลองพระราชไมตรี รุ่งขึ้นวันอังคารสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็สเด็ดไปยืนพระ

คชาธาร, ก็ให้พลทหารเข้าล้อมเมืองตองอู แลตั้งค่ายล้อมรอบเมืองตองอูทั้งสี่ด้าน. หน้าค่ายในด้านข้างทักสิน, ซึ่งทัพหลวงสเด็จหยู่นั้นไซ้, เปนพนักงานพระยาศรีสุพรรน, พระยาท้ายน้ำ, หลวงจ่าแสนเมืองศรีสงคราม. ขุนราชนิกูลนอกราชการ, ขุนแผลงสท้าน, พระยาแสนหลวง, พระยานครเปนนายกอง. ในด้านข้างบูรพไซ้, พนักงานพระยาเพชรบูรน์, พระยาสุพรรนบุรี, หลวงมหาอำมาจธิบดีเปนนายกอง, ในด้านข้างอุดรไซ้, เปนพนักงานเจ้าพระยาพระพิศนุโลก, พระยากำแพงเพชร, แลหมื่นภักดีสวรเปนนายกอง. ในด้านข้างปราจินไซ้, เปนพนักงานพระยานครราชสีมา, เมืองสิงคบุรี, ขุนอินทรบาล, แสนภูมิโลกาเพชรสวรการบังคับบันชา. ในหน้าค่ายทั้งสี่ด้านนั้นไซ้, ตรัสให้พระยาพระพิศนุโลก, แลขุนราชนิกูลนอกราชการตรวจจัดทั้งสี่ด้านนั้น. แลพลับพลาชัยทัพหลวงไซ้, ตั้งใกล้ค่ายล้อมนั้นประมานสิบเส้น. ในขนะนั้นพระยาตองอูเมื่อได้ยินข่าวว่า,ทัพหลวงสเด็จไป, พระยาตองอูให้ย้ายช้างใหญ่ทั้งปวงไปไว้นอกเมืองตองอูเอาไปไว้ถึงตำบนแม่ช้าง, ใกล้แดนเมืองอังวะ, พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ตรัสใช้ให้พระมหาเทพเปนนายกอง, ขุนคชภักดีเมืองคชโยธา, แลขุนหมื่นอาสาให้ไปลาด. จึ่งพระมหาเทพ, แลข้าหลวงทั้งปวงก็ยกไปถึงตำบนแตรตอง. แล้วยกไปถึงตำบนแม่ช้าง. ได้ช้างพลายพังซึ่งพระยาตองอูให้เอาไปซ่อนไว้นั้นห้าสิบเศส. ในนั้นแต่ช้างใหญ่พลายรายปลอกกะยอสูงเจ็ดสอก, พลายเทวนาคพนายสูงหกสอกคืบห้านิ้ว, พลายปลองสุรายภักสูงหกสอกเจ็ดนิ้ว, พลายลดูมแทงสูงหกสอกนิ้วหนึ่ง,พลายนิลตองสูงหกสอกหกนิ้ว, พลายรานฤกนางสูงหกสอกสามนิ้ว, พลายปลอก

ตะเนียมผยูสูงหกส่อกแปดนิ้ว, พลายหัสบีสาจสูงหกส่อกคืบห้านิ้ว, พลายมัดตอบูสูงหกส่อกแปดนิ้ว, พลายเนียดมรัดการสูงหกส่อกสามนิ้ว, พลายยูมาตองสูงหกส่อกส่องนิ้ว, พลายกลอรายชะวาสูงหกส่อกส่องนิ้ว พลายพิจิตรสูงห้าส่อกคืบนิ้วหนึ่ง, พลายไชยมงคลสูงหกส่องแปดนิ้ว, พลายปตอกหละสูงหกส่อก, พลายราวเรียมนางสูงหกส่อก, พลายราชสิงรำสูงหกส่อก, พลายชมพูทัดสูงหกส่อกส่องนิ้ว, พลายนักเปสูงห้าส่อกคืบนิ้วหนึ่ง, พลายสีหนาทสูงห้าส่อกคืบส่องนิ้ว, พลายสวรรคโลกสูงห้าส่อกคืบสิบเอ็ดนิ้ว, พลายรายผอนสูงห้าส่อกคืบเจ็ดนิ้ว, พลายรายภักปองกยอสูงห้าส่อกคืบสิบนิ้ว, พลายพังดูตางสูงห้าส่อกสิบเอ็ดนิ้ว, พลายเชมนรัชวาสูงหกส่อกสี่นิ้ว, พลายรายภักนเลียงสูงหกยอกสี่นิ้ว, พลายจำกยอสูงห้าส่อกคืบแปดนิ้ว, พลายอนันตะโยชาสูงห้าส่อกคืบนิ้วหนึ่ง, พลายรายภักกำยางสูงหกส่อกส่องนิ้ว, พลายตะบายพระยาแพร่สูงหกส่อก, พลายเชยกรมัดไปสูงห้าส่อกคืบหกนิ้ว, พังมระพันตงสี่ส่อกคืบ, พังมะวะหลอมห้าส่อกคืบสามนิ้ว, พังสี่ส่อกคืบห้านิ้ว. แลทั้งช้างโขลงพวกหนึ่งเอามาถวาย.

ถึงนะวันเส้าร์แรมสิบสามค่ำ, พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งส่องพระองค์, ก็ตรัดให้พลทหานยกเข้าปีนกำแพงปล้นเอาเมืองตองอู. ชาวเมืองตองอูป้องกันเมืองเปนสามาถ, การปล้นนั้นกลางวัน, แลพลทหานป่วยเจ็บมาก. พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งส่องพระองค์, ก็มีพระราชโองการตรัดห้ามมิให้ปล้น, ก็ให้คลายพลคนออกมาเข้าค่าย. จึงตรัดให้แต่งไปลาดทุกตำบนทั่วจังหวัดเมืองตองอู, จนถึงแดนเมืองอังวะ, แลได้สเบียงเปนอันน้อยนัก.

ข้างแพงเปนทนานตะสิบสิ่งบ้าง, สามบาทบ้าง. ไพร่พลทั้งหลายมิได้หยู่เปนมั่วมูลในทัพหลวง. แตหน้าค่ายล้อมเมืองทั้งปวงนั้น, ก็จ่ายยกออกไปลาดหากินทุกตำบน. อนึ่งไพร่หลวงทั้งหลายขัดสเบียงล้มตายก็มากนัก.

ขณะนั้นพระเจ้าเชียงใหม่จะยกช้างม้ารี้พลไปโดยสเด็ดไซ้ เปนเหตุด้วยพระรามเดโชชาวเชียงใหม่, ได้มาเปนข้าหลวงแต่ขณะก่อน. แตเมื่อพระยาตะนาวสรียกทัพขึ้นไปเชียงใหม่ห้ามชาวด่านช้างนั้น, พระรามเดโชเข้าทัพไปด้วยพระยาตะนาวสรี. พระยาตะนาวสรีก็แต่งพระรามเดโชให้มาหยู่ส้องคนในแดนเมืองเชียงรายเชียงแสน, เปนเพลพระเจ้าเชียงใหม่นั้น, ให้มาขึ้นแก่พระเจ้าเชียงใหม่ตามประเพนี. ครั้นพระรามเดโชไปถึงเมืองเชียงรายเชียงแสน, ชาวเมืองทั้งส้องเมืองนั้นก็สมัคด้วยพระรามเดโช, เอาพระรามเดโชเปนเจ้าเมือง, ก็มิได้มาออกแก่พระเจ้าเชียงใหม่, ส่วนท้าวพระยาหัวเมืองอันขึ้นแก่พระเจ้าเชียงใหม่ทั้งปวง, ก็มิได้มั่วมูลสมัคสมานด้วยพระเจ้าเชียงใหม่, ก็มาสมัคสมานด้วยพระรามเดโช. พระรามเดโชได้กำลังรี้พลมาก, ก็คิดจะรบเอาเมืองเชียงใหม่. จึ่งพระเจ้าเชียงใหม่จะยกพลไปโดยสเด็ดมิได้, แตแต่งพระทูลองอันเปนราชบุตร, แตท้าวพระยาช้างม้ารี้พลขึ้นไปตามทัพหลวงถึงเมืองตองอู.

ฝ่ายเจ้าเมืองแสนหวีถึงแก่กาลพิราลัย, หาผู้จะครองเมืองมิได้, จึ่งเสนาบดีแต่งเครื่องราชบรรนาการ, ไปทูลเกล้าทูลกะหม่อมถวายสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวณะเมืองตองอู, กราบทูลขอเจ้าฟ้าแสนหวีซึ่งได้มาเปนข้าเฝ้า, ขณะตรัดใช้พระยาสรีไสยนรงค์ไปช่วยกันเมืองเมาะลำเลิงนั้น, คืนไปเปนเจ้าเมืองแสนหวี. ในขณะนั้นทัพหลวงตั้งหยู่ณะเมืองตองอู

ถึงสามเดือนแล้ว, แต่งไปลาดทุกตำบนไซ้, มิได้สเบียงอันจะเลียงไพร่พลทั้งปวง. ในทัพหลวงนั้น, ข้าวแพงเปนทนานละตำลึง, อนึ่งก็จวนเทศกาลฟ้าฝน. พระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ยกทัพหลวงจากเมืองลองอู, มาโดยทางตรอกหม้อ. ครั้นทัพหลวงสเด็จถึงตำบนคับแค,สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงอันเชินสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, มายังพลับพลาชัย, ก็มีพระราชโองการดำหริด้วยกันว่า, แผ่นดินเมืองเชียงใหม่เปนจลาจลเพื่อพระรามเดโช, แลพระยาน่าน, พระยาฝาง, แลท้าวพระยาชาวไหย่น้อยทั้งปวงอันขึ้นแก่พระเจ้าเชียงไหม่นั้น, ชวนกันคิดร้าย, แลจะรบพระเจ้าเชียงไหม่ดั่งนี้. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวง, ก็อันเชินสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็ดไปเชียงไหม่ระงับท้าวพระยาทั้งปวง, ซึ่งคิดร้ายแก่พระเจ้าเชียงไหม่นั้น. แลตรัดให้ทัพพระยากำแพงเพชร, ทัพพระยาท้ายน้ำ, ทัพพระยาเพชบุรี, ทัพพระยานครสวรรค ทัพพระยาชัยนาทไปโดยสเด็ด. แลทัพพระทูลอง, ทัพพระยาแสนหลวง, ทัพพระยานครเปนทัพหน้า, แล้วดำหรัดให้เจ้าฟ้าแสนหวีไปโดยสเด็ดด้วย. ถ้าเส็ดราชการแล้ว, จึ่งจะส่งขึ้นไปยังเมืองแสนหวี จึ่งพระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ยกทัพหลวงสเด็ดไปโดยทางเชียงไหม่. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงก็สเด็ดมาโดยทางสโตง, มายังเมาะลำเลิง. ส่วนข้าหลวงอันแต่งไว้ให้ส้องสุมมอนทั้งปวงนั้น, ก็ส้องสุมมอนอันกะจัดพลัดพรายทั้งปวง, ให้เข้าหยู่ทีภูมิลำเนาในเมืองเมาะลำเลิง. แลเมืองเมาะตมะนั้นได้มาก. จึ่งตรัดให้พระยาทละหยู่รั้ง

เมืองเมาะตำเลิง, แลเมืองเมาะตมะนั้นแล้วยกทัพหลวงเสด็จมายังกรุงเทพพระมหานคร.

พระบาทสมเด็จเอกาทศรถอิศวร บรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็จถึงตำบนท่าหวดในวันอังคารเดือดเจ็ดแรมแปดค่ำ, แลแรมทับหยู่ในตำหนักท่าหวดนั้นสิบห้าวัน. จึ่งมีพระราชโองการตรัสสั่งแก่เจ้าพระยาสีหราชเดโชชัยอภัยพิรยพาหุ, ให้แต่งข้าหลวงไปหาพระยาหลวงเมืองน่าน, พระยาฝาง, พระรามเดโช, พระยาพลสึกซ้าย, พระยาสาด, พระยาแพร่, พระยาลอ, พระยาชเรียง, พระยาเชียงของ, พระยาพยาว, พระยาพยาก, พระยาเมืองยองพระขวา, แลหัวเมืองไหญ่น้อยทั้งปวงทุกเมือง. แลแต่งข้าหลวงไปหยู่ประจำทุกเมือง จึ่งพระเจ้าเชียงไหม่ก็แต่งเครื่องบรรนาการ, ให้นันทพยเอามาถวาย. แลให้กราบทูนพระกรุนาว่า, ทัพหลวงสเด็จมานี้, พระเจ้าเชียงไหม่ชื่นชมหนักหนา. เห็นว่ากิจการทั้งปวงก็จะสำเหร็จบริบูรนด้วยเดชพระราชสมภาร. แลว่าพระเจ้าเชียงไหม่ยกทัพไปเชียงรายไซ้, พระยาฝางทำเพโทบายว่า, จะยกมาช่วยพระเจ้าเชียงไหม่, แลกวาดเอาไพร่พลลูกค้าม้าขายในแดนเมืองเชียงไหม่ทั้งปวงไปยังเมืองฝาง. จึ่งพระเจ้าเชียงไหม่จะหยู่รบเอาเมืองเชียงรายมิได้, แลกลับคืนมาเมือง, ขอเชินสเด็จทัพหลวงไปเอาเมืองฝาง. จึ่งพระบาทสมเด็จเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัสสั่งแก่นันทพยผู้มากราบทูนพระกรุนานั้น, ให้ไปทูนแก่พระเจ้าเชียงไหม่ว่า, ซึ่งพระกรุนาตรัสให้ข้าหลวงขึ้นไปหาพระยาฝาง, แลท้าวพระยาทั้งปวงแล้วจะคอยท่าฟังข่าวนั้นก่อน. ถ้าเห็นว่าพระยาฝางมิได้

สวามิภักดิ์ไซ้, จึ่งยกทัพหลวงสเด็ดไปเมืองฝาง.

ครั้นนั้นทพย์รับพระราชโองการไล่เกล้าไล่กระหม่อมไปทูนแก่พระเจ้าเชียงใหม่ ๆ ก็ให้หมื่นตองอูแลนายสีหนาทมากราบทูนพระกรุนาเล่าว่า, ในเมืองเชียงใหม่ข้าวแพงนัก, ซึ่งพระกรุนาจะสเด็ดหยู่ท่าพิงข้าว, ซึ่งข้าหลวงไปหาท้าวพระยาทั้งปวงนั้น, เห็นจะกาลช้านาน, แลรี้พลทั้งปวงขาดสเบียง. ขอเชินสเด็ดไปเอาเมืองฝางเสียยังแล้ว, เพราะเมืองนั้นเปนเสี้ยนสัตรูไหย่หลวงนัก. ครั้นหมื่นตองอู, นายสีหนาทมาถึงทัพหลวงแล้ว, ในวันนั้น, พระยาฝางให้หมื่นหลวงซ้ายนำเอาเครื่องบรรนาการมาถวาย. ส่วนพระยาน่านให้แสนเด็กซ้ายนำเครื่องบรรนาการมาถวาย, แลมาถึงพร้อมกัน. จึ่งหมื่นหลวงซ้าย, แลแสนเด็กซ้ายกราบทูนพระกรุนาว่า, พระยาฝาง, แลพระยาน่านแต่งดอกไม้เงินทองจะมาถวายบังคมในพายหลัง. พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัดสั่งแก่หมื่นตองอูแลนายสีหนาท, ให้ไปทูนแก่พระเจ้าเชียงใหม่โดยเนื้อคดี, ซึ่งพระยาฝางแลพระยาน่านให้กราบทูนพระกรุนานั้น. เมื่อทัพหลวงสเด็ดแรมทัพหยู่ในตำบนท่าหวดนั้นข้าวแพงนัก. พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัดถามพระยาแสนหลวงว่า, ไพร่พลขาดสเบียงดังนี้จะผ่อนยกทัพหลวงไปตั้งแห่งใด. จึ่งพระยาแสนหลวงกราบทูนพระกรุนาว่าขอเชินสเด็ดยกทัพหลวงไปตั้งตำบนเมืองเถิน, เพราะที่นั้นไกล้ท่าเรือ, พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว. ก็มีพระราชโองการตรัดใช้วิสุทธเสนา, แลขุนราชสอนจีน, ให้ไปทูน

พระเจ้าเชียงใหม่ว่า, ทัพหลวงไปตั้งตำบนเมืองเถิน.

วันพฤหัสบดีเดือนหกขึ้นค่ำ, สมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ก็ยกพลพยุหะจากท่าหวดไปตั้งในตำบนเมืองเถิน. จึ่งพระยาฝางก็ให้แต่งเครื่องดอกไม้เงินทอง, แลเครื่องบรรณาการมาถวาย. จึ่งพระยาหลวงเมืองน่าน ก็ให้พระยาไชยสงครามถือดอกไม้เงินทอง, แลเครื่องบรรณาการมาถวาย. พระรามเดโชก็ให้พระยาสาด, แลแสนวิทยามาจถือดอกไม้เงินทองแลเครื่องบรรณาการมาถวาย. จึ่งพระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้หมื่นหลวงกุมกามมากราบทูนพระกรุณาว่า, พระเจ้าเชียงใหม่ใช้ฉางกองจ่า, แลหมื่นหลวงกุมกามไปเมืองเชมราช, แลไกลเมืองฝางไป พระยาฝางก็กุมเอาตัวฉางกองจ่า, แลหมื่นหลวงกุมกาม, หมื่นพองฝางเก่าจำไว้ อนึ่งพระเจ้าเชียงใหม่เมื่อตั้งทัพอยู่นะเมืองเชียงราย, แลใช้งะสอแสนท่าช้างแสนขวางให้เอาช้างขึ้นไป, พระยาฝางก็ให้จับเอาผู้มีชื่อทั้งนั้นฆ่าเสีย. แลยังแต่งะสอผู้เดียวให้เกาะไว้. แลบัดนี้ด้วยเดชพระราชสมภาร, พระยาฝางให้ปล่อยฉางกองจ่า, แลหมื่นหลวงกุมกาม, แลงะสอมาด้วยหมื่นพองฝาง, ถึงเมืองเชียงใหม่แล้ว. พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ก็มีพระราชโอการตรัสสั่งแก่หมื่นหลวงกุมกาม, ให้ทูนพระเจ้าเชียงใหม่ว่า, พระยาฝาง, แลพระยาหลวงเมืองน่าน, แลพระยารามเดโช, แต่งดอกไม้เงินทองมาถวายแล้ว. ตัวจะลงมาถวายบังคมต่อภายหลัง. พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัสใช้ขุนชงภาราแลขุนสร, ถือพระราชสาส์นไปเมืองเชมราช, จึ่ง

พระยาหลวงเมืองน่านแล้วท้าวพระยาแสนหมื่นชาวเมืองน่าน, ก็ลงมาถวายบังคม, แลพระยาหลวงเมืองน่านถวายช้างพลายสูงหกศอกมีเสส. ถวายช้างพังสองช้าง, ถวายม้าดียี่สิบม้า, แลเครื่องบรรนาการก็มาก. อนึ่ง ท้าวพระยาแสนหมื่นอันมาด้วยพระยาหลวงเมืองน่านนั้น, ถวายม้าแลเครื่องบรรนาการก็มาก อันดับนั้นพระยาฝาง, แลท้าวพระยาแสนหมื่นชาวเมืองฝาง, ก็ลงมาถวายบังคม. พระยาฝางก็ถวายช้างพลายสอมทองช้างหนึ่ง, สูงหกศอกเสส. ช้างพังรูปดีสองช้าง, ถวายม้าสามสิบม้า, แลเครื่องบรรนาการก็มาก อนึ่ง ท้าวพระยาแสนหมื่นอันมาด้วยพระยาฝางนั้น, ก็ถวายม้าแลเครื่องบรรนาการก็มาก หยู่สามวันพระรามเดโช, แลท้าวพระยาแสนหมื่นชาวเมืองเชียงแสนแลเชียงรายก็มาถวายบังคม พระรามเดโชถวายช้างพลายฉางพรสะสึกช้างหนึ่งสูงห้าสอกคืบเสส, ช้างพลายมรปอกนากหนึ่ง. ถวายม้าแลเครื่องบรรนาการก็มาก. อนึ่ง ท้าวพระยาแสนหมื่นอันมาด้วยพระรามเดโชนั้น. ถวายเครื่องบรรนาการก็มาก. พระยาพลสึกซ้ายน้องพระยาหลวงเมืองน่าน, ก็ลงมาถวายบังคม, แลถวายช้างพลายบุนเรืองรัทธช้างหนึ่ง, สูงห้าสอกคืบเสส. ถวายม้าแลเครื่องบรรนาการก็มาก. พระยาแพร่, พระยาลอ, พระยาชเรียง, พระยาเชียงของ, พระยาพยาว, พระยาพยาก, พระยาเมืองยอง, แลท้าวพระยาหัวเมืองไหย่น้อยทั้งปวง, ก็มาถวายบังคม. แลถวายช้างม้าเครื่องบรรนาการก็มากนัก. แลท้าวพระยาแสนหมื่นทั้งปวงนั้น, ก็เอาช้างม้ารีพลมาตั้งทัพหยู่ล้อมพระราชถานแลรับราชการหยู่.

พระบาทสมเด็จเอกาทศรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้า

หยู่หัวก็มีพระราชโองการตรัสใช้หมื่นอินทรักสาให้ขึ้นไปทูนแก่พระเจ้าเชียงใหม่ว่า, ท้าวพระยาทั้งปวงมาถวายบังคม, แลได้รับราชการหยู่ในทัพหลวงแล้ว. พระเจ้าเชียงใหม่ก็ยินลากยินดีหนักหนา, เพราะท้าวพระยาทั้งนั้นกำลังรี้พลมั่งคั่งนัก. ถ้าแลซึ่งพระกรุณามิได้เสด็จไประงับไซ้, เห็นพระเจ้าเชียงใหม่จะยืนแก่ท้าวท้าวพระยาทั้งนั้นมิได้แล้ว. ด้วยเดชพระราชสมภารเสด็จไป, จึ่งแผ่นดินเมืองเชียงใหม่มิได้จลาจล, คงหยู่แก่พระเจ้าเชียงใหม่. อนึ่ง เมื่อทัพหลวงเสด็จหยู่เมืองเถินนั้น, พลทหารล้อมวังเปนอันน้อยนัก เพราะข้าวแพง. แลรี้พล ทั้งปวงซ่านเซ็นลงมายังหยู่ ในทัพหลวง ประมาณ สามร้อยเศษ. อนึ่ง ช้างม้าก็น้อยนัก. ฝ่ายท้าวพระยาลาวทั้งปวงนั้นไซ้, ก็ย่อมมีกำลังช้างม้ารี้พลมั่งคั่งทุกเมือง. แลท้าวพระยาทั้งปวงมาราบคาบทั้งนี้, ด้วยเดชาอานุภาพพระราชสมภาร, จึ่งพระเจ้าเชียงใหม่ให้พระยาพยาวนำเอาช้างพลายมานะช้างหนึ่ง, สูงเจ็ดศอกเศษ, ลงมาด้วยหมื่นอินทรักสา, เอามาถวายในตำบลเมืองเถิน. แล้วพระเจ้าเชียงใหม่ก็แต่งเครื่องบรรนาการ, ให้แสนหมื่นถือลงมาถวายเปนหลายครั้ง. ฝ่ายพระบาทสมเด็จเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, เสด็จไประงับท้าวพระยาทั้งหลายในเมืองเชียงใหม่นั้นราบคาบแล้ว, ก็ตรัสให้ส่งเจ้าฟ้าแสนหวีไปโดยทางเชียงใหม่ไปยังเมืองแสนหวี. แลพระราชทานตรัสให้ช้างม้า, แลเครื่องกะยาประสาทไปแก่เจ้าฟ้าแสนหวีนั้นมาก.

หยู่มาพระมหาเทวีพระเจ้าเชียงใหม่ ถึงแก่ชีพิตักษัย พระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้แสนหนังสือแคนลงมาถวายทูนพระกรุณา, ขอพระทูลองขึ้นไปช่วยแต่งการศพพระมหาเทวี. แลแต่งชัยทิปะผู้น้องพระทูลองลงมาถวาย

บังคมหยู่เฝ้าจำนำพระบาทในทัพหลวง. ในเมืองเชียงใหม่นั้นเร่งเกิดทรพิสข้าวแพงนัก. พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, มีพระราชโองการตรัดใช้หลวงเทพเสนาบดีสีสมุหพระกลาโหม, ลงมายังกรุงพระมหานครสรีอยุธยา, เอาลำเลียงข้าวขึ้นไปยังทัพหลวง แลพระราชทานให้ขึ้นไปแก่พระเจ้าเชียงใหม่, จึงได้เลียงไพร่พลประชาราสดรทั้งปวงในเมืองเชียงใหม่นั้น. ส่วนพระพรหมสุรินท์ข้าหลวงผู้ไปรั้งฝางนั้น, เกิดเหตุการนั้นชาวเมืองฝางคิดร้าย, ก็ลอบทำร้ายแก่พระพรหมสุรินท์. จึ่งมีข่าวลงมากราบทูนพระกรุนา, พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัดใช้พระยานคร, แลพระรามเดโชขึ้นไปหยู่รั้งเมืองฝาง. ครั้นท้าวพระยาหัวเมืองใหย่น้อยทั้งปวงลงมาถวายบังคมเสด็ดแล้ว. ถึงเดือนสิบเอ็ดพระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัดใช้หมื่นนนทบาลลงมากราบทูนพระกรุนาแก่สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวง, ให้หมื่นนนทบาลเชิญลองการซึ่งเสด็ดไปประงับท้าวพระยาทั้งปวงราบคาบนั้น, ถวายแก่พระพุทธเจ้าหลวง. ในขนะนั้น สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวง สเด็ดคืนมาแต่การ พระราชสงคราม, ก็มิได้สเด็ดเข้าในกรุงพระมหานคร. แลตั้งทัพหลวงสเด็ดหยู่แต่สุพรรนบุรี. ครั้นหมื่นนนทบาลถึงเมืองสุพรรนบุรีทัพหลวงสเด็ดหยู่นั้น, หมื่นนนทบาลก็เอากิจจานุกิจทั้งปวงมากราบทูน พระกรุนาแถลงถวายแก่สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงๆก็มีพระราชโองการตรัดสั่งแก่หมื่นนนทบาล, ให้ขึ้นไปกราบทูนพระกรุนา พระบาทสมเด็ด เอกาทสรถอิสวร บรมนาถบรมบพิตรพระเจ้าหยู่หัว, ขอเชินสเด็ดขึ้นไปยังเมืองเชียงใหม่. ให้เอา

ท้าวพระยาทั้งปวงไปให้สมัคสมานด้วยพระเจ้าเชียงใหม่.

ครั้นหมื่นนนทบาตขึ้นไปถึงทัพหลวง, กราบทูนพระกรุนาโดยสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมีพระราชโองการตรัดนั้น. พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัดใช้ข้าหลวงขึ้นไปหาพระรามเดโชในเมืองฝาง, ว่าทัพหลวงสเด็จไปยังเมืองเชียงใหม่, แลให้พระรามเดโชลงมาถวายบังคมในเมืองเชียงใหม่. จึ่งตรัดใช้ให้ข้าหลวงขึ้นไปทูนแก่พระเจ้าเชียงใหม่ว่า ทัพหลวงจะสเด็จขึ้นไปตั้งในเมืองลำพูน. แลให้พระเจ้าเชียงใหม่ออกมารับสเด็จในเมืองลำพูน จะเอาท้าวพระยาหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งปวงมอบแก่พระเจ้าเชียงใหม่, ให้สมัคสมานด้วยกัน ขณะนั้นพระเจ้าเชียงใหม่รู้ ก็แต่งพระยาแสนหมื่น, ให้ออกมาปลูกพระตำหนักรับทัพหลวง. แล้วก็แต่งที่ตำหนักที่พระเจ้าเชียงใหม่จะสเด็จออกมาหยู่เองนั้น.

ถึงณะวันอาทิจเดือนอ้ายขึ้นสิบเอ็ดค่ำ, พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ยกทัพหลวงสเด็จจากเมืองเถิน แลพระยาหลวงเมืองน่าน พระยาแสนหลวงพิชัย พระยาฝาง, แลท้าวพระยาหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งปวง, แลพระชัยที่ปะลูกพระเจ้าเชียงใหม่ ก็ไปโดยสเด็จ. จึ่งยกทัพหลวงเข้าไปตั้งเมืองลำพูน. ในขณะนั้นช้างม้ารี้พลฝ่ายท้าวพระยาลาวทั้งปวงนั้น, ล้อมทัพหลวงหยู่เปนแน่นหนา. พระเจ้าเชียงใหม่รู้ว่าท้าวพระยาทั้งปวงพร้อมมูลในทัพหลวง, แลช้างม้ารี้พลมากนัก. บันดาพระเจ้าเชียงใหม่จะออกมารับทัพหลวงไซ้, ก็คิดสงสัยเกรงขาม, แลมิได้ออกมารับสเด็จในเมืองลำพูนนั้น.

ส่วนพระรามเดโช, ครั้นมีพระราชกำหนดขึ้นไปหา ก็ยกลงมาจากเมืองฝาง, จะมายังทัพหลวงในเมืองลำพูน, ก็เอาช้างม้ารี้พลเดินใกล้เมืองเชียงใหม่มา พระเจ้าเชียงใหม่ก็แต่งทัพม้าไทยใหญ่ออกไปซุ่มไว้ซึ่งทางที่พระรามเดโชจะยกมานั้น. ครั้นเข้ามิดชาวม้าไทยใหญ่ก็ยกเข้าตีทัพพระรามเดโช ๆ มิทันรู้ตัวก็แตกฉาน. พระรามเดโชจะมายังทัพหลวงมิได้ก็คืนไปเมืองฝาง. พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ก็ตรัสรู้การซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่คิดสงสัย, แลมิได้ลงมายังทัพหลวงนั้น, จึ่งมีพระบรมราชโองการตรัสให้ท้าวพระยาพระหัวเมืองมนตรีมุขทั้งหลายพิพากษาว่า, ซึ่งซงพระกรุณาให้เรายกพลากรมาทั้งนี้, เพราะเหตุว่าซงพระเมตตาแก่พระเจ้าเชียงใหม่เพื่อจะให้ระงับท้าวพระยาพระหัวเมืองทั้งปวง, อันกะด้างกะเดื่อง, เปนปัจจามิตรแก่พระเจ้าเชียงใหม่, ให้ปรกติราบคาบ. ท้าวพระยาทั้งปวงก็มาพร้อมกันณะเมืองเถินสิ้น. ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ก็มิได้ลงมา, แต่งให้แต่แสนท้าวพระยาลาวคุมเครื่องบรรนาการลงมา. เรื่องความทั้งนี้ ก็ซาบลงไปถึงฝ่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว. ผู้ซงพระคุณธัมอันมหาประเสิด ดำหรัสเห็นว่า เมืองเชียงใหม่ยังมิปรกติ, จึ่งให้เราขึ้นมาระงับเสียให้จงได้. พระเจ้าเชียงใหม่มิได้ลงมากลับแต่งทัพมาซุ่มไว้ตีพระรามเดโชอันลงมาตามกำหนดอีกเล่า. แลซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่ทำดังนี้ยังจะเห็นประการใด. มุขมนตรีทั้งปวงปรึกษาว่า, เดิมแผ่นดินเชียงใหม่เปนจลาจล, พระเจ้าเชียงใหม่หาที่พึ่งมิได้, จึ่งให้ไปกราบทูลเบื้องบาทยุคล ขอเอาพระเดชเดชานุภาพปกเกล้าปกกะหม่อม. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง, ซงพระมหากรุนาแก่

พระเจ้าเชียงใหม่, จะให้คงหยู่ในเสวตฉัตร. จึ่งเชิญพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวเสด็จขึ้นมา ในสมัยไช่รดูกาลป่วยการรี้พลมาก. ครั้นทัพหลวงเสด็จมาถึงท่าหวด ตรัสให้ข้าหลวงไปหาท้าวพระยาลาวอันกระด้างกระเดื่องต่อพระเจ้าเชียงใหม่. เดชพระเดชานุภาพ. ท้าวพระยาลาวทั้งปวงมิอาจรสู้แรงหยู่ได้ ก็พากันมากราบถวายบังคม, เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทหยู่ในทัพหลวงณะเมืองเถินสิ้น. พระเจ้าเชียงใหม่ก็หามาไม่, ด้วยมิได้เชื่อพระเดชเดชานุภาพ. มีแต่ความกลัวพระยาทั้งปวงมากกว่าพระราชอาญาดังนี้อีก, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มิได้ซึ่งพระไทยนั้นเคืองพระทัย ต้องซึ่งอุสาหเสด็จพระราชดำเนินกลับขึ้นมาถึงเมืองลำพูน กำหนดให้พระเจ้าเชียงใหม่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกันกับท้าวพระยาทั้งหลาย, เพื่อจะพระราชทานพระราโชวาท, ให้พระยาลาวสมัคสมานอ่อนน้อมต่อพระเจ้าเชียงใหม่. พระเจ้าเชียงใหม่ก็มิได้ออกมา, กลับแต่งทัพม้าไทยใหญ่มาซุ่มที่พระรามเตโช, อันจะลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท, จนพระรามเตโชมามิได้, ต้องกลับคืนไปเมืองฝาง แลพระเจ้าเชียงใหม่ไม่ทะจริตมิได้เชื่อพระเดชเดชานุภาพแล้ว, ซึ่งจะเสด็จหยู่ไปรคอยนั้นเหลือการ. อนึ่งไพร่พลในกองทัพหลวง, แลไพร่ท้าวพระยาลาวทั้งปวงก็ขัดสนเสบียงอาหารนัก ขอเชิญเสด็จพระราชดำเนินทัพหลวงเสด็จกลับไปยังกรุงพระมหานครจึ่งควร. เอาคำพิพากสากราบทูลพระกรุนา. จึ่งมีพระราชโองการตรัสว่า, พระเจ้าเชียงใหม่เปนคนหลงหยู่แล้ว, แลจะละเสียนั้น, เหมือนไม่อนุกูลพระเจ้าเชียงใหม่. ประการหนึ่งก็จะเสียพระเกียรติยศสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง, ผู้ซึ่งพระคุณธัมอันมหาประเสิดไป ทั้งพระองค์ก็ซงพระโกรธดิ

โทสเราได้. ชอบให้ข้าราชการผู้มีสติปัญญาเข้าไปว่ากล่าวชี้แจงให้พระเจ้าเชียงใหม่ออกมาให้จงได้. แลให้ม้าตำหรวจสามสิบม้าขึ้นไปหาพระรามเดโชลงมาสมัคสมานเสียจงจะควร.

ฝ่ายเสนาข้าทูนละอองธุลีพระบาทกราบถวายบังคมเห็นโดยพระราชดำหริทุกประการ. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ตรัสให้หมื่นอินทรักสา, กับพระชัยทิปะโอรสพระเจ้าเชียงใหม่, เข้าไปยังเมืองเชียงใหม่. แลให้หมื่นเพชรไพรีหัวหมื่นตำหรวจสามสิบม้า, ไปหาพระรามเดโชนะเมืองฝาง. ครั้นหมื่นอินทรักสาข้าหลวง กับพระชัยทิปะไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่จึ่งทูนว่า, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวซึ่งพระเมตตา, อุสาหซึ่งเสด็ดพระราชดำเนินยกทัพหลวงขึ้นมาถึงเมืองลำพูนกำหนดให้ลงไปเฝ้า. ซึ่งพระกรุนาจะให้ท้าวพระยาลาวทั้งปวงสมัคสมานมอบให้, เหตุไฉนพระองค์จึ่งมิได้ลงไปเฝ้า, แล้วลอบแต่งทัพมาตีทัพพระรามเดโช, อันที่จะลงไปเฝ้าทูนละอองธุลีพระบาทนั้นอีกเล่า. พระองค์ทำดั่งนี้ควนหยู่แล้วหรือ. บัดนี้พระเจ้าหยู่หัวขัดเคือง, ให้เสนาพฤทธามาจปฤกสา ๆ ว่าให้เชินสเด็ดยกทัพหลวงกลับยังกรุงพระมหานคร. แต่ทว่าสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ซึ่งพระอาลัยถึงพระองค์ว่า, ถ้าทัพหลวงสเด็ดกลับเห็นว่าเมืองเชียงใหม่จะตั้งหยู่มิได้. เสียดายที่สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวทรมานพระองค์สเด็ดมา, จึ่งให้ข้าพเจ้ามาทูนพระองค์, หย่าให้วิตกเกรงขามท้าวพระยาลาวทั้งปวงเลย, เปนภาระธุระสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวจะระงับการกลีให้สงบจงได้. พระชัยทิปะทูนชี้แจงพระเดชเดชานุภาพที่ท้าวพระยาลาวเกรงขามให้ฟังทุกประการ. พระเจ้าเชียงใหม่ได้แจ้งดั่งนั้น มีความยินดีนัก.

ครั้นเพลารุ่งเช้าพระเจ้าเชียงใหม่, ยกช้างม้ารี้พลโดยสมควร ลงมายังเมืองลำพูน, เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว ทูนขอโทษที่มิได้ลงมาเฝ้า, แลตอบทำร้ายพระรามเดโชทุกประการ. สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตรัสได้ซงฟังพระเจ้าเชียงใหม่กราบทูน, แย้ม พระโอฐแล้วมีพระราชโองการตรัสว่า, ซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่มิได้มาตาม กำหนดนั้น, เพราะท่านมิได้เชื่อพระบวรบุญญานุภาพสมเด็จพระพุทธ เจ้าหลวงผู้ซงกฤษดาภินิหารอันประเสิด. ตรัสเท่านั้นแล้ว, ก็ให้หา ท้าวพระยาลาวทั้งปวงเข้ามาเฝ้า. จึ่งมีพระราชบริหารตรัสแก่พระยาน่าน, พระยาฝาง, แลท้าวพระยาแสนหลวงทั้งปวงว่า, เมืองเชียงใหม่เปน กสัตรสืบมาแต่โบรานราชประเพนี. พระเจ้าเชียงใหม่เล่า, ก็เปนเชื้อ กสัตรสืบสุริยวงศ์มาหลายชั่วแล้ว แลซึ่งท่านทั้งปวงคบคิดกันเปน ปรปักส์ข้าศึกจะรบเอาเมืองเชียงใหม่นั้น, ถึงมาตรว่าจะได้สมบัติในเมือง เชียงใหม่นั้นก็ดี, ความทุรยสอันนั้นก็จะปรากฏหยู่ชั่วฟ้าดินดูมิบังควร. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวซงพระมหากรุนาการุณภาพท่านทั้งปวง, แล พระเจ้าเชียงใหม่, จึ่งดำหรัสให้เราอุส่าห์มาหวังจะให้ท่านทั้งปวง สามัคคีรสสุนทรภาพสโมสรสุจริตดุจกาลก่อน. ท้าวพระยาลาวทั้งหลาย จะว่าประการใด ท้าวพระยาแสนหลวงทั้งปวงกราบถวายบังคมพร้อมกัน, แล้วกราบทูนว่า, พระเจ้าหยู่หัวโปรดประการใดจะกะทำตามทุกประการ. พระเจ้าเชียงใหม่กราบทูนพระกรุนาว่า, ท้าวพระยาทั้งปวงปรานีประนอม แล้ว, ข้าพระองค์มิได้มีอาฆาตจองเวรแก่ท้าวพระยาทั้งหลาย จะถวาย สัจปติญานได้, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวตรัสได้ซงฟังดังนั้นดีพระทัย. ตั้งแต่นั้นพระเจ้าเชียงใหม่, กับท้าวพระยาแสนหลวงแสนหมื่นทั้งปวง.

ก็มิได้มีความพิโรธอาฆาตแก่กันต่อไป. พระเจ้าเชียงใหม่ก็มิได้กลับเข้าไปในเมืองเชียงใหม่, หยู่ในกองทัพหลวงถึงแปดเวน. ฝ่ายหมื่นเพชรไพรี, กับพระรามเดโชก็มาถึง, เฝ้าพร้อมกันกับพระเจ้าเชียงใหม่, แสนหลวงแสนหมื่นทั้งปวง. พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ตรัสให้พระราชโอวาทโดยยุติธรรมสามัคครส. พระเจ้าเชียงใหม่กับพระรามเดโช, ก็สิ้นเวรพยาบาทแก่กัน.

ครั้นรุ่งขึ้นก็สเด็จพระราชดำเนินพาพระเจ้าเชียงใหม่, แลท้าวพระยาลาวเข้าไปในพระอารามพระมหาธาตุเมืองลำพูน. ก็ให้ท้าวพระยาลาวทั้งปวงกะทำสัจปติญานถือน้ำพระพิพัธน์ต่อพระเจ้าเชียงใหม่ๆก็ถวายสัจต่อสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ฉเพาะพระพักตรพระพุทธเจ้า, พระธัมเจ้า, พระสงฆเจ้า, ซึ่งมิได้อาฆาตจองเวรแก่ท้าวพระยาลาวทั้งหลายอันสุจริต. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวตรัสให้โอวาทสั่งสอนพระเจ้าเชียงใหม่, แลท้าวพระยาทั้งหลายเปนอเนกบรรยาย, แล้วก็สเด็จพระราชดำเนินกลับเข้ามายังพระราชพลับพลาอาสน์. จึ่งดำหรัสแก่พระเจ้าเชียงใหม่, แลพระรามเดโช, ท้าวพระยาแสนหลวงแสนหมื่นทั้งปวง, ให้ไปหยู่รักสาเมืองดั่งเก่า, บำรุงประชาราสตรขอบขันทเสมาโดยยุติธัมประเพนีให้ถาวรวัธนาสืบไป.

ครั้น ณะวันอังคารเดือนอ้ายแรมห้าค่ำ, พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็จพระราชดำเนินยกพยุหะโยธาทัพออกจากเมืองลำพูน. แลพระเจ้าเชียงใหม่, พระรามเดโช, ท้าวพระยาแสนหลวงแสนหมื่นทั้งปวง, ก็ตามส่งสเด็จถึงตำบนจอมทอง, แล้วก็กราบถวายบังคมลา, ยกแยกกันไปบ้านเมืองโดยพระราชกำหนด. แต่พระชัยทับะลูกพระเจ้า

เชียงใหม่, แลพระยาเดกซ้าย, แลนันทะกะยอสูนั้น, ลงมาโดยสเด็ด. พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็ดลงมาถึงสมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงในเมืองสุพรรนบุรี. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวง, ก็มีพระราชหฤทัยปรีดาภิรมย์หนักหนา. แล้วก็สันเสินพระเดชเดชานุภาพพระราชสมภาร, พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็ดไประงับท้าวพระยาทั้งปวงให้ราบคาบนั้น.

ศุลักราช 952 ปีขานโทสก, ในเมืองลแวกนั้นไซ้, เมื่อพระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ยกทัพหลวงสเด็ดไปปราบราชสัตรูในเมืองลแวก, แลเทเอาครัวอพยพทั้งปวงสเด็ดมายังกรุงพระมหานครแล้ว. หยู่ต่อมาพายหลังจึ่งลูกพระยาลแวกซึ่งหนีไปหยู่นะเมืองล้านช้างนั้น, ก็คืนมายังเมืองลแวก, ประมูนไพร่พลทั้งปวงได้เปนพระยาลแวก. แล้วแต่งดอกไม้เงินทองแลเครื่องบรรนาการถวายทุกปีมิได้ขาด. ครั้นพระยาลแวกนั้นพิราลัย, หาผู้จะปกครองแผ่นดินเมืองลแวกนั้นมิได้. จึ่งสมนะพราหมนาจารย์, แลท้าวพระยามนตรีมุขทั้งปวง, แต่งดอกไม้เงินทองแลเครื่องบรรนาการ, มาถวายบังคมพระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ขอพระสรีสุพรรมาธิราชผู้น้องพระยาลแวกก่อนนั้น, ไปครองแผ่นดินเมืองลแวก พระบาทสมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็ซงพระกรุนาพระราชทานเครื่องราชูปโภคสำหรับพระมหากสัตร, ให้เอาพระสุพรรมาธิราชไปเปนพระยาลแวก. แลตรัดให้เจ้าพระยาสวรรคโลกพระยาพันธารา, แลพลทหานสามพันเอาพระสรีสุพรรมาธิราชไปส่งถึง

เมืองลแวกโดยทางเรือ, ในปีขานโทศกนั้น.

จุลศักราช 953 ปีเถาะตรีศก, พระศรีสุพรรมาธิราช, ผู้เปนพระยาลแวก, ให้พระยากลาโหมผู้บุตรเขย, มากราบทูนพระกรุนาพระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ว่า, พระยาอุน อันหนีไปหยู่ด้วยซ่องพัคในตำบนแสนสโตงนั้น, ประมูนซ่องพัคทั้งปวงได้มากแล้ว, ว่าจะยกไปรบพระยาลแวก. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็มีพระราชโองการตรัดให้แต่งทัพสมเด็จพระเจ้าลูกเทอ, พระมหาธัมราชา, แลช้างเครื่องห้าสิบ, ม้าร้อยหนึ่ง, พลหมื่นหนึ่ง, แลทัพพระยาธัมมาธิบดี, พระยาสวรรคโลก, พระยากำแพงเพชร, พระยาสุโขทัย, พระยาพันธารา, ยกไปโดยทางโพธิสัตว์. แลมีพระราชกำหนดไปให้พระยาลแวกยกทัพออกมาบันจบด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเทอ. แลให้ยกไปตีทัพพระยาอุนในตำบนแสนสโตงนั้น. ครั้นตีทัพพระยาอุนแตกฉานแล้ว, สมเด็จพระเจ้าลูกเทอ, ก็ยกทัพคืนมาโดยทางพระนครหลวง, มาถวายบังคมพระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์.

เมื่อทัพหลวงสเด็จหยู่ในเมืองเพชรบุรีในปีเถาะนั้น, พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็จขึ้นไปประพาสโดยทางชลมารค, สเด็จด้วยพระชลวิมานอันอลังการอลงกตรจนา, ดูมหิมาดาดาสด้วยบริวารแสนสิงคารประดับสรรพเสร็จ, สเด็จถึงเมืองพระพิสนุโลกตั้งตำหนักในตำบนวัดจันท ฝ่ายพระคชาธารสารสินธพราชพาหนะ, แลช้างต้นม้าต้นทั้งปวงนั้นซึ่งพระกรุนาตรัดให้ไปโดยทางสถลมารครับทัพหลวงในเมืองพระพิสนุโลก, พระบาทสมเด็จ

เอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็ดไปนมัสการพระชินราช, ในวัดพระสีรัตนมหาธาตุในเมืองพระพิสนุโลกนั้น, แล้วก็สเด็ดไปประพาสในวัดเมืองพระพิสนุโลกนั้นทุกตำบน.

ในขนะนั้นกรมการเมืองพระพิสนุโลกกราบทูนพระกรุนาว่า, เสือร้ายนัก, ย่อมมาขบกินผู้คนถึงในเมืองพระพิสนุโลก. ซึ่งพระกรุนาตรัดให้ข้าหลวงไปล้อมเสือร้ายทุกตำบน. วันหนึ่งข้าหลวงไปล้อมเสือมาถวาย แลซึ่งพระกรุนาตรัดให้แต่งเปนคอกสูงประมานสิบสอก. แล้วเอาเสือปล่อยไว้ในคอกนั้น, พระบาทสมเด็ดเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว. ก็สเด็ดด้วยช้างพระที่นั่ง แลสเด็ดออกไปยืนช้างพระที่นั่งแทบคอกขังเสือนั้น. แลจะให้ทหานข้าหลวงเข้าพุ่งแทงไซ้. เสือนั้นใหย่กำลังสามาถ, ก็โดดข้ามคอกออกมาได้โดยหน้าพระที่นั่ง ซึ่งพระกรุนาสเด็ดวางช้างพระที่นั่งตามเสือนั้นไป, แลตรัดให้ข้าหลวงเข้าล้อมแทงเอาได้ในกลางแปลง, แลข้าหลวงจะได้บ่วยเจ็บหามิได้.

พระบาทสมเด็ดเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็ดไปเมืองพระพิสนุโลกคราวนั้น, แลสเด็ดประพาสดั่งนี้เปนหลายครั้ง. จึ่งพระบาทสมเด็ดเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัดให้ทองนพคุนเครื่องราชูปโภค, สำหรับเปนทองประทาราสี, จึ่งสเด็ดไปปิดพระพุทธปติมากรพระชินราช, ด้วยพระหัถบริบูรน์. ก็แต่งการฉลอง, แลให้เล่นมหรสพบูชาสักการะแก่พระพุทธเจ้านั้นเจ็ดวันเจ็ดคืนเปนมโหลารหนักหนา. จึ่งสมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงตรัดใช้ให้ข้าหลวงขึ้นไปกราบทูนพระกรุนา, เชินสเด็ดพระบาทสมเด็ดเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว,

ก็ส์เด็ดลงมาจากเมืองพระพิศนุโลก, ในเพลาวันพุธเดือนหกแรมหกค่ำ ในปีเถาะนั้น.

ครั้นถึงเดือนเก้า พระบาทส์มเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งส์องพระองค์, ก็ส์เด็ดจากเมืองเพชรบุรีโดยส์ถลมารค, ส์เด็ดไปประพาสถึงตำบนส์ามร้อยยอด. แลตั้งพระตำหนักแทบฝั่งพระมหาส์มุท จึ่งส์เด็ดลงพระสุพรรนวิมานนาวาอันอลงกตรจนาธิการ, ประดับส์พด้วยเครื่องพิชัยส์าตราวุธดูมหิมา, แลเรือท้าวพระยาเส์นาบดีพิริยโยธาทหานโดยส์เด็ด, แห่ห้อมล้อมดาดาส์ในท้องมหามหรรนพส์าคร. พระบาทส์มเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งส์องพระองค์, ก็ส์เด็ดออกไปประภาส์อภิรมย์ชมฝูงมัส์ยากร, อันมีนานาพรรนอันมีในกลางมหาส์มุท, ก็ซงเบ็ดทอดได้ปลาฉลาม, แล้วก็ส์เด็ดคืนมายังพระตำหนัก. พระบาทส์มเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งส์องพระองค์, ส์เด็ดออกไปประพาส์ในกลางมหาส์มุทดังนั้นได้สิบส์องวาร. แล้วก็มีพระราชโองการตรัดสั่งให้ไปแต่งพระตำหนัก, นะริมฝั่งมหาส์มุทตำบนโคนดหลวง, ก็ส์เด็ดลงพระสุพรรนวิมานมหานาวา, อันเปนพิชัยพาหนะส์ำหรับประดับพลากรโดยขนาด. เรือท้าวพระยาเส์นาบดีมนตรีมุขพิริยโยธามาตทั้งหลาย, แห่ห้อมล้อมดาส์ดาดูมหิมาด้วยเครื่องส์รรพาวุธ. พระบาทส์มเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งส์องพระองค์, ก็ส์เด็ดโดยชลมารคมหาส์มุท, มายังพระตำหนักในตำบนโคนดหลวง. แลทอดหยู่แรมทัพในมหาส์มุทส์องคืน, จึ่งส์เด็ดถึงพระตำหนักโคนดหลวงนั้น, แลส์เด็ดออกไปประพาส์ในกลางมหาส์มุท. ในตำบนโคนดหลวงพันเลาหยู่สิบสอง

วัน, จึ่งสเด็จจากตำบนโตนดหลวง, สเด็จโดยสถลมารคมาทางเข้ามายังเมืองเพชรบุรี.

จุลศักราช 954 ปีมะโรงจัตวาศก, เดือนสิบสอง, พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็มีพระราชโองการตรัสให้บำรุงช้างม้ารี้พลทั้งปวงไว้สรัพ, จะยกทัพหลวงสเด็จไปเอาเมืองตองอู ซึ่งมีข่าวมาว่า, พระยาอังวะยกมาเอาเมืองนายแลได้เมืองแล้ว, แลพระยาอังวะจะยกไปเอาเมืองแสนหวีเล่า. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็มีพระราชโองการตรัสว่า, เมืองแสนหวีไซ้, ได้เปนข้าขอบขันฑเสมา. ฝ่ายกรุงพระนครสรีอยุธยาเล่า, แลซึ่งพระยาอังวะมาเอาเมืองนาย, แลเมืองแสนหวีดังนี้, ควนเราจะยกทัพหลวงไปเอาเมืองอังวะ จึ่งมีพระราชกำหนดแก่ท้าวพระยาสามนตราชเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวง. ให้ตรวดเครื่องสรรพาวุธช้างม้ารี้พลทั้งปวงเส็จ, แลจะยกทัพหลวงสเด็จไปเอาเมืองอังวะ.

ครั้นถึงมาฆมาสพระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็มีพระราชโองการตรัสให้แต่งพระตำหนัก ในตำบนป่าโมก. ครั้นเส็จก็สเด็จด้วยพระชลวิมาน โดยทางชลมารคสเด็จเข้าพักพล, ในพระตำหนักป่าโมกนั้น. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็สเด็จกลับพยุหะบาตราจากตำบนป่าโมก, สเด็จโดยชลมารคถึงเหยียบไชยภูมิในตำบนเอกราช, ให้ขุนแผนสท้านพื้นไม้ข่มนามโดยการพระราชพิธีพิไชยสงครามเส็จ, ก็สเด็จออกทัพชัยในตำบนพระล่อ. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็สเด็จโดยพยุหะบาตราโดยสถลมารค. สมเด็จพระพุทธ

เจ้าหลวงสเด็จซึ่งช้างต้นสรีไชยภักดิ์, เปนพระยาคชาธาร. สมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ซึ่งช้างพระมหาสักดานุภาพ, เปนพระคชาธาร. พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์ ก็สเด็จพยุหะบาตราด้วยพระคชาธารทั้งสองอันประดับด้วยเครื่องคเชนทราลังการาภรณ์, อันพิจิตรด้วยกาญจนมณีรัตนชัชวาลแลมโหฬารด้วยเครื่องอภิรุม, เสวตฉัตรกลิ้งกลดชุมสายพรายพรรณ, พิจิตรพิธรัตนพัชนีจามรบวรอันโอภาสเดียรดาสด้วยท้าวพระยาสามนตราชาเสนาบดีมนตรีพิริยโยธาทหาร, แห่ห้อมล้อมเปนบริพาร, ดูอึกทึกพันลึกด้วยพวกพลคเชนทรมีขบวนมหาคชสาร สินธพสมุหโยธาทั้งหลายดูพรรณราย. ด้วยเครื่องสรรพยุธเกราะกรายย้ายกัน, แห่โดยขนัดซ้ายขวาหน้าหลัง, แลพลช้างเครื่องแปดร้อย, พลม้าพันห้าร้อย, พลโยธาทหารแสนหนึ่ง.

พระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็สเด็จพยุหะบาตราโดยสถลมารคไปโดยทางเมืองกำแพงเพชร, ขึ้นไปยังเมืองเชียงใหม่. แลพระเจ้าเชียงใหม่ไปรับพระรามเดโชในเมืองเชียงแสน. จึ่งตั้งทัพหลวงแทบเมืองเชียงใหม่, หยู่ท่าพระเจ้าเชียงใหม่. แลแต่งข้าหลวงให้เข้าไปหาพระรามเดโช, แลเชิญพระเจ้าเชียงใหม่คืนมา. ครั้นพระเจ้าเชียงใหม่มาถึงทัพหลวง, แลพระเจ้าเชียงใหม่ก็สเด็จมาเคารพพระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์. แล้วถวายช้างม้า, แลเครื่องบรรณาการเสร็จ, ก็ตั้งตำหนักหยู่แทบทัพหลวงในวันอันนั้น, พระเจ้าเชียงใหม่ก็อันเชิญพระบาทสมเด็จบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งสองพระองค์, ก็สเด็จเข้าไปนมัสการพระพุทธสิหิงค์

ในเมืองเชียงใหม่นั้น. แลทัพหลวงตั้งหยู่ในเมืองเชียงใหม่นั้นเดือนหนึ่ง, จึ่งยกทัพหลวงสเด็ดจากเมืองเชียงใหม่, ไปโดยทางอังวะ. พระเจ้าเชียงใหม่แลลูกพระเจ้าเชียงใหม่ทั้งสามคนไปโดยสเด็ดทัพหลวง.

สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวง, ก็ยกพยุหะโยธาทัพสเด็ดไปโดยทางเมืองห้างหลวง. พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ยกทัพหลวงสเด็ดไปโดยทางเมืองฝาง, แลสเด็ดถึงเมืองฝางในวันพฤหัสบดีเดือนห้าแรมสิบเอ็ดค่ำ. ฝ่ายสมเด็ดพระ-พุทธเจ้าหลวงสเด็ดถึงเมืองห้างหลวง, แลตั้งทัพหลวงหยู่ตำบนทุ่งแก้ว แรมทัพในตำบนนั้น. ส่วนพระยากำแพงเพชร, แลพระหัวเมืองขุนหมื่นทั้งหลายผู้เปนทัพหน้า, ก็ยกช้างม้ารี้พลไปถึงแม่น้ำโขง.

ในขณะนั้นสมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงซงพระประชวรหนัก, ก็ตรัดใช้ข้าหลวงให้ไปกราบทูลพระกรุณาถึงเมืองฝาง. พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็สเด็ดจากเมืองฝางมายังสมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงในเมืองห้างหลวง. แลสเด็ดไปถึงในวันเสาร์เดือนหกขึ้นหกค่ำปีมะเส็งเบญจสก. รุ่งขึ้นวันจันทเดือนหกขึ้นแปดค่ำเพลาซายแล้วสองบาท, สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงสเด็ดสวรรคต. สมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวงพระชันสาปีมะโรงสก. เมื่อได้ราชสมบัตินั้น, สักราช 904 ปีขานจัตวาสก. ในปีขานนั้นพระชนม์ได้ 35 พรรสา, สเด็ดหยู่ในราชสมบัติ 15 พรรสา. เมื่อสเด็ดสวรรคตในเมืองห้างหลวง, พระชนม์ได้ห้าสิบพรรสา.